

Regeringens skrivelse

1990/91:62

med redogörelse för svenska företags
verksamhet i Sydafrika och Namibia

Skr.
1990/91:62

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 22 november 1990.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anita Gradin

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia under verksamhetsåret 1989. Bl. a. lämnas uppgifter om omsättning, antal anställda, investeringar och rörelseresultat. En redovisning ges även av de uppgifter som företagen lämnat om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda vid dotterbolagen i Sydafrika och Namibia.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 november 1990

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Engström, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Johansson, Lindqvist, Lönnqvist, Thalén, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsrådet Gradin

Skrivelse med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

1 Inledning

Enligt lagen (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (i det följande benämnd investeringsförbudslagen) skall svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia årligen redovisa hur verksamheten utvecklas i dessa länder. Redovisningsskyldigheten omfattar också uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i dotterföretagen. Slutligen skall uppgifter även lämnas om förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag (indirekta företagsförvärv).

Kommerskollegium skall, enligt 12 § förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, varje år före den 1 oktober till utrikesdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts av berörda företag under det senaste budgetåret. En sådan redogörelse avseende verksamhetsåret 1989 har nu lämnats och omfattar svenska företags dotterbolag i såväl Sydafrika som Namibia. Till grund för kollegiets redogörelse ligger, förutom de svenska moderföretagens redovisningar, även årsredovisningar avseende de sydafrikanska och namibiska dotterföretagen samt upplysningar inhämtade från de svenska moderföretagen.

Namibia utropade sin självständighet den 21 mars 1990. Med anledning härav ändrades investeringsförbudslagen och förordningen den 1 april 1990 (SFS 1990:78 resp. 1990:80). Ändringen innebär att investeringar i Namibia inte längre är förbjudna. Detta berör dock inte den nu aktuella redogörelsen.

Min redogörelse i det följande bygger i allt väsentligt på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat.

2 Redogörelse för företagens verksamhet

2.1 Ekonomisk redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen är en svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av lagens efterlevnad.

Närmare föreskrifter om innehållet i de årliga redovisningarna har getts i förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia.

Utöver de uppgifter som nyss nämnts skall i redovisningen även anges rörelsens resultat samt lämnas uppgift om hur gjorda investeringar har finansierats. Om rörelse har drivits genom ett utländskt dotterföretag, skall uppgift lämnas om storleken av det egna kapitalet hos dotterföretaget. Vidare skall uppgift lämnas om innehav av dels aktier eller andelar i sydafrikanskt eller namibiskt företag, dels obligationer eller andra skuldförbindelser utfärdade av sådant företag. Slutligen skall redovisning ske av fordringar på grund av penninglån eller annan kredit och av säkerheter som ställts för sydafrikanskt eller namibiskt företags skulder.

Redovisningen skall avse det räkenskapsår som tillämpas av den svenska juridiska personen. Den skall ges in till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut.

Antalet redovisningsskyldiga företag uppgick vid utgången av år 1989 till sju. Antalet har ökat jämfört med föregående år genom att Inter Forward AB och Svedala Industri AB genom indirekt företagsförvärv driver verksamhet i Sydafrika.

Följande företag har lämnat redovisning till kommerskollegium

Företag	Verksamhetsår	Antal rörelse- drivande dotter- bolag i Sydafrika och Namibia 1989-12-31
1. Atlas Copco AB	1989	1
2. Inter Forward AB	1989 (mars – december)	1
3. Sandvik AB	1989	1
4. Uniroc AB (f. d. Secoroc AB)	1989	2
5. AB SKF	1989	2
6. Skega AB	1989	2
7. Svedala Industri AB	1989	1

Scandinavian Airlines System (SAS) ägde vid utgången av år 1989 ett icke rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika, Scandinavian Airlines System (South Africa) (Pty) Ltd. Verksamheten avvecklades redan år 1986, och bolaget har avregistrerats den 21 september 1990.

Av kollegiets redogörelse framgår att vissa förändringar i förhållande till föregående redovisningsperiod skett vad gäller omfattningen och utveck-

lingen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika och Namibia. Sålunda hade de svenska företagen ett avgörande inflytande i 22 bolag i Sydafrika och Namibia vid utgången av år 1989. Av dessa torde 10 få betraktas som rörelsedrivande. Motsvarande siffror vid utgången av år 1988 var 20 resp. 9. I denna och de följande jämförelserna mellan 1988 och 1989 års siffror är Inter Forward AB:s och Svedala Industri AB:s andel medräknad.

De svenskägda dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett *aktiekapital* som sammanlagt uppgår till ca 6,7 milj. rand (ca 16 milj. kr.). Bolagens sammanlagda *egna kapital* ökade under perioden med 12% och uppgick vid utgången av år 1989 till ca 95 milj. rand (ca 233 milj. kr.).

Omsättningen hos de rörelsedrivande dotterföretagen uppgick år 1989 totalt till omkring 445 milj. rand (ca 1.109 milj. kr.), vilket innebär en ökning i löpande penningvärde med ca 19% jämfört med föregående period. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika, begränsas dock ökningen till 3%.

Det totala värdet av bolagens *tillgångar* ökade under perioden med 29% och uppgick vid slutet av år 1989 till 251 milj. rand (ca 615 milj. kr.)

Anläggningstillgångarnas värde uppgick oförändrat till ca 12 milj. rand (ca 29 milj. kr.).

Det sammanlagda *resultatet före skatt* uppgick till ca 28 milj. rand (ca 69 milj. kr.). Jämfört med året innan innebär detta en minskning med ca 22%.

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen i Sydafrika och Namibia ökade från 1 609 till 1 740 personer.

Utvecklingen i de svenska företagen i Sydafrika och Namibia i ovan nämnda avseenden under de senaste åtta åren framgår av följande uppställning.

Svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia åren 1982–1989. (Värden i milj. rand*.)

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Aktiekapital	9,1	9,5	9,5	9,5	8,7	8,1	6,7	6,7
Sammanlagda egna kapital	65	65	81	84	93	105	85	95
Värdet av totala tillgångar	184	164	198	197	220	262	195	251
Värdet av anläggningstillgångar	29	25	25	23	25	30	12	12
Omsättning	287	268	315	355	411	467	374	445
Sammanlagt resultat före skatt	9	11	14	14	36	43	36	28
Investeringar	1,5	1,5	0,8	1,5	0,2	0,1	0,2	0,1
Antalet anställda	3 143	2 880	2 705	2 374	2 218	2 167	1 609	1 740

* 1 rand

= 6,82 kr. år 1982

= 6,60 kr. år 1983

= 4,56 kr. år 1984

= 2,93 kr. år 1985

= 3,11 kr. år 1986

= 3,04 kr. år 1987

= 2,60 kr. år 1988

= 2,45 kr. år 1989

Närmare uppgifter om företagens verksamhet under åren 1988 och 1989 bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Investeringsförbudslagen föreskriver förbud för svenska juridiska perso-

ner att företa eller bidra till att investeringar görs i Sydafrika och Namibia. Lagen innehåller dock i 6 § bestämmelser enligt vilka regeringen för visst fall kan medge undantag från förbudet. Undantag får endast medges sådan juridisk person som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia. Undantag från investeringsförbudet får inte ge utrymme för en utvidgning av företagets verksamhet. Exempel på investeringar för vilka undantag i princip medges är sådana som varit nödvändiga för att ersätta förslitna utrustning samt sådana som direkt syftat till en förbättring av villkoren för de svarta.

Undantagsmöjligheten innebär emellertid inte någon garanterad rätt för företagen att få företa ersättningsinvesteringar. Regeringen har alltid möjlighet att avslå en investeringsansökan efter prövning av alla omständigheter i ärendet.

Regeringen har genom beslut den 11 maj 1989 beviljat ett undantag från investeringsförbudet. På ansökan av Aktiebolaget SKF har SKF:s sydafrikanska dotterbolag fått förvärva aktier till ett belopp av 42 000 rand i ett sydafrikanskt aktiebolag som bildats för att förse ett bostadsområde, där en stor del av SKF:s svarta arbetare bor, med elektricitet. Undantaget enligt detta beslut har utnyttjats under år 1989.

Enligt 8 § investeringsförbudslagen kan regeringen även medge rätt för ett företag som sedan den 1 juli 1979 självt eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia att tills vidare ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda. Ett villkor för ett sådant beslut är dock att företaget åtar sig att se till att detta inte leder till en utvidgning av verksamheten i Sydafrika och Namibia. Medgivandet kan återkallas om verksamheten utvidgas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl. Regeringen har hittills inte lämnat något sådant medgivande.

Enligt 2 § investeringsförbudslagen får svensk juridisk person inte genom handling eller underlåtenhet bidra till att anläggningstillgångar anskaffas. Inte heller får egendom hyras för att stadigvarande brukas eller innehas i ett dotterbolags rörelse, om hyresavtalets löptid är avpassad till egendomens ekonomiska livslängd, s. k. finansiell leasing. Utan hinder av detta förbud får dock årligen anskaffas tillgångar och egendom hyras till ett sammanlagt värde av högst 100 000 kr. Detta undantag får inte möjliggöra en utvidgning av verksamheten.

Av de företag som lämnat redovisning har tre angett att anskaffning av anläggningstillgångar skett under verksamhetsåret. Dessa tre företag är Skega AB, AB SKF och Uniroc AB. De investeringar som gjorts av SKF täcks delvis av undantag från investeringsförbudet som regeringen medgivit år 1983. De investeringar som SKF i övrigt gjort liksom Uniroc AB:s investering överskrider något den uppsatta gränsen om 100 000 kronor; med 7.410 resp. 5.000 kronor. Såvitt framgår av redovisningarna har investeringarna inte möjliggjort någon utvidgning av de berörda företagens verksamhet.

Enligt 5 § investeringsförbudslagen skall företagen lämna redovisning om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i Sydafrika och Namibia. Uppgifter skall också lämnas om planerade och vidtagna förändringar för de anställda i nu angivna avscenden. De lämnade uppgifterna är inte till alla delar enhetliga och därför inte till fullo jämförbara.

Svedala Industri AB har inte kunnat lämna någon fullständig social redovisning med hänvisning till att det sydafrikanska dotterbolaget i huvudsak anlitar konsulter (4 av 5 anställda).

Tillsammans har företagen 1 740 anställda varav mer än hälften (964) är svarta, färgade och asiater.

	Vita	Svarta	Färgade m. fl.	Tot. anställda
Atlas Copco	62 (76)	25 (30)	6 (8)	93 (114)
Inter Forward	4 (-)	1 (-)	0 (-)	5 (-)
Sandvik	241 (218)	282 (276)	18 (17)	541 (511)
SKF	283 (252)	174 (155)	151 (106)	608 (513)
Skega	32 (29)	21 (21)	8 (10)	61 (60)
Svedala				5 (-)
Uniroc	149 (147)	246 (232)	32 (32)	427 (411)
Totalt	771 (722)	749 (714)	215 (173)	1 740 (1 609)

Anm: Siffror inom parentes anger motsvarande siffror för föregående redovisningsperiod.

Segregation på arbetsplatserna förekommer inte. Vid ett av företagen är dock arbetarnas omklädningsrum inte integrerade.

Vid samtliga företag, med undantag för Skega AB:s och Inter Forward AB:s dotterbolag, var de anställda organiserade i olika fackföreningar, och fackligt arbete tilläts bedrivas på arbetsplatsen och på betald arbetstid. Villkoren reglerades vanligtvis i överenskommelser mellan företaget och berörda fackföreningar. Skega, med totalt 61 anställda, och Inter Forward med totalt 5 anställda, har anfört bristande intresse från de anställdas sida som skäl för att fackföreningar och fackligt arbete inte finns vid dotterföretaget.

Vad avser löner hade samtliga företag uppgivit sig tillämpa principen om lika lön för lika arbete. Företagen hävdade att ingen diskriminering förekommer vid extern eller intern rekrytering. Målsättningen var att få fram fler kvalificerade svarta kandidater till olika högre befattningar. Flertalet företag tillämpade i genomsnitt en minimilön om ca 5,44 rand i timmen (motsvarande 870 rand i månaden), vilket i jämförelse med löneläget i stort i Sydafrika låg över det normala. Minimilönen var i Sydafrika och Namibia 258 rand.

Utöver löner svarade företagen för olika sociala förmåner såsom pensioner, olycksfalls-, liv- och invaliditetsförsäkringar, semester och sjukvård. Därutöver bidrog flertalet företag med stöd för utbildning till de svarta anställdas barn i form av skolavgifter, kostnader för böcker, stipendier m. m. Detta stöd omfattade även barns högre studier. Även lån för

anskaffning av bostad eller förbättring av bostadsstandarden har tillhandahållits. Vidare gavs subventionerade eller fria måltider och transporter.

Skr. 1990/91:62

Flertalet företag satsade också på utbildning av sina svarta anställda i form av yrkesutbildning men även basutbildning. Årliga budgetar för utbildningsprogram anslogs och all yrkesutbildning skedde på betald arbetstid.

3 Redovisning av uppgifter om indirekta företagsförvärv m. m.

Av kommerskollegiets redogörelse framgår att uppgift om indirekt företagsförvärv inlämnats av två företag. Svedala Industri AB har meddelat att företaget den 9 augusti 1989 förvärvat det amerikanska bolaget Mc Nally Inc, vilket ägde samtliga aktier i det sydafrikanska bolaget Kennedy Van Saun (SA)(Pty) Ltd. Mc Nally Inc har därefter fusionerats med det amerikanska bolaget Boliden Allis Inc. Boliden Allis Inc, som numera äger samtliga aktier i det sydafrikanska bolaget, är ett helägt dotterbolag till Svedala Industri AB.

Atlas Copco AB har meddelat att ett av företagets dotterbolag i England den 16 mars 1990 förvärvat det engelska bolaget Desoutter Brothers (Holding) Ltd, vilket äger samtliga aktier i det sydafrikanska bolaget Desoutter (SA)(Pty)Ltd i Sandton, Transvaal.

4 Sammanfattning

Kommerskollegium har i sin redovisning avslutningsvis konstaterat att efterlevnaden av investeringsförbudslagen varit i stort sett god under den aktuella perioden. Jag delar denna uppfattning.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i det föregående.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika vid utgången av år 1989

Kurs: 1 rand = SEK 3,04 (1987) och 2,60 (1988) och 2,45 (1989)

A. Tillverknings- och försäljningsbolag
(Koncernredovisning)

Företag	Lokalt bolag	Etable- ringsår	Svensk aktie- andel i %	Aktiekapital (1 000 rand)			Antal anställda			Omsättning (milj. rand)		
				1987	1988	1989	1987	1988	1989	1987	1988	1989
1. Sandvik AB	Sandvik (Pty) Ltd	1948	100	3 050	3 050	3 050	506	511	541	80,4	87,4	94,3
2. AB SKF	SKF South Africa (Pty) Ltd	1914	100	3 129	3 129	3 129	203	195	202	91,1	101,6	115,3
	Barseco (Pty) Ltd	1966	100	0,1	0,1	0,1	317	318	406	25,1	29,8	34,0
3. Svedala Industri AB	Kennedy Van Saun (SA) (Pty) Ltd	1989	100			0,001			5			19,0
4. Uniroc AB	Fagersta (Pty) Ltd	1948	100	100	100	100	414	411	427	100,5	128,5	149,9
							1 440	1 435	1 581	297,1	347,3	412,5

B. Försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Etable- ringsår	Svensk aktie- andel i %	Aktiekapital (1 000 rand)			Antal anställda			Omsättning (milj. rand)		
				1987	1988	1989	1987	1988	1989	1987	1988	1989
Svenska försäljningsbolag i Sydafrika												
1. Atlas Copco AB	Consolidated Pneumatic Tool Co SA (Pty) Ltd	1939	100	200	200	200	123	114	93	12,4	16,0	17,4
2. Inter Forward AB	Züst & Bachmeier SA (Pty) Ltd	1989	100			4			5			2,4
3. Skega AB	Skega (Pty) Ltd	1972	100	200	200	200	59	59	60	9,2	9,5	12,2
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika						182	173	158	21,6	25,5	32,0
							1 440	1 435	1 581	297,1	347,3	412,5
							1 622	1 608	1 739	318,7	372,8	444,5
Svenska försäljningsbolag i Namibia												
1. Skega AB	Skega Namibia (Pty) Ltd		100	0,002	0,002	0,002	2	1	1	0,4	0,6	0,8
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika						1 622	1 608	1 739	318,7	372,8	444,5
	Totalt						1 624	1 609	1 740	319,1	373,4	445,3

